

LITERATURA

- DAVID, J. (2016): Toponymie městského prostoru v kontextu mezioborovosti české onomastiky – kritické poznámky a perspektiva dalšího výzkumu. *Studie z aplikované lingvistiky*, 7, s. 39–54.
- DIENSTBIER, J. (2020): Klučiči historie. *Dějiny a současnost*, 42, 5, s. 45.
- PEKAŘ, J. (1935): *Žižka a jeho doba II*. Praha: Vesmír.
- ŠMILAUER, V. (1963): *Úvod do toponomastiky*. Praha: SPN.
- ŠRÁMEK, R. (2007): Onomastika. In: J. Pleskalová – M. Krčmová – R. Večerka – P. Karlík (eds.), *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia, s. 377–425.

Jaroslav David
jaroslav.david@osu.cz
Katedra českého jazyka
Filozofická fakulta Ostravské univerzity
Reální 5
701 03 Ostrava

Jaroslav David (Ostrava)

**JAN MALURA – JAKUB IVÁNEK: HORO KRÁSNÁ,
SPANILÁ! POUTNÍ PÍSNĚ NA MORAVĚ (1600–1850).
Brno: Host 2019, 655 s., ISBN 978-80-7577-826-0.**

Výzkum kramářských písní, na něž poprvé výrazně upozornili Bedřich Václavek (Smetana – Václavek, 1937) a Miroslav Novotný (1940), zažívá v současné době renesanci. Intenzivní zájem dokládá nejen samostatné heslo v *Encyklopedii knihy* (Voit, 2006), vznik katalogů a regionálních edic (např. Skořepová, 2019; Glombová, 2020), ale především budování digitální knihovny kramářských tisků (Špalíček) a konání mezinárodních konferencí (Kramářské písně – workshop, 2019; Proměny – konference, 2019). Kramářské písně se postupně zbavují tradičního vnímání, totiž že jde o texty především světské (morytáty, zprávy o historických událostech apod.), jak je představovaly edice vydané ve 20. století (Smetana – Václavek, 1937; Novotný, 1940; Beneš, 1983; Scheybal, 1991). Tato paradoxní situace, neboť většinu kramářské produkce tvořily písně s náboženským obsahem (mariánské, světecké, poutní apod.), se začala postupně napravit v prvních dvou desetiletích 21. století, kdy literárněhistorický zájem o období raného novověku (např. kancionály, homiletika) přivedl pozornost badatelů rovněž ke kramářské

písni. Ta totiž byla nejen ovlivněna dobovou duchovní literaturou, ale také popularizovala a v dostupné formě šířila její témata. Na konci roku 2019 vyšla zatím poslední rozsáhlá práce věnovaná kramářské písni – kniha *Horo krásná, spanilá!* ostravských badatelů Jana Malury a Jakuba Ivánka – již se chci dále věnovat.

Monografie se v úvodu zabývá problematikou poutí a kultu poutních míst, která jsou spojena především s obdobím barokní zbožnosti a jako jednomu z jejích projevů se pak autoři věnují analýze poutních písní (srov. též Skořepová, 2019, s. 116–134, uvádějící písně pro Křemešník, Frantál – dnes Pohled, Úsobí a Chotoviny). Jádrem knihy tvoří komentovaná edice 75 písňových textů. Zahrnuje nejen písně obecné, ale především ty, jež se vztahují ke konkrétním moravským a slezským poutním lokalitám (např. Křtiny, Tuřany, Žarošice, Blatnice, Svatý Kopeček, Dub nad Moravou, Těšín, Cvilín) a také k místům za zemskými hranicemi (např. Chrudim, Praha, Frantál, Mariazell, Vambeřice, Čenstochová, Marianka). Texty písní byly „vytaženy“ nejen z kramářských tisků, ale také z poutnických příruček a kancionálů. Edice obsahuje rovněž téměř stostránkový katalog poutních písní na Moravě z let 1600–1850 (s. 494–583), v němž orientaci usnadňuje připojený rejstřík incipitů a nápěvů; bonusem pro hudebně založené čtenáře je příloha obsahující notaci osmi písní.

Knihou je především počinem edičním, literárně a kulturně historickým mířícím ovšem taktéž na pole regionálního dějepisu. Čím však komentovaný „poutnický zpěvník“, doplněný nezbytnou mapou, může zaujmout badatele na poli onomastiky? Jeho hodnotu vidím ve dvou oblastech. Onomastiky upozorňuje, ač to nedělá přímo, na nová badatelská témata a materiál. Jsou jimi v kontextu poutí a poutních lokalit místní etymologické pověsti, které se významně podílely na vzniku jejich genia loci. Malura a Ivánek je připomínají v případě Křtin (s. 148) a Hostýna (s. 165). S lidovou etymologizací toponyma ale pracují i vlastní písňové texty. Jako příklad poslouží text německojazyčné písně věnované lokalitě Schoßberg/Šaštín (s. 343–344), který využívá slovní hříčku: výraz *Schoß* ‚klín‘, tedy Šaštín – Mariin klín, místo zázraku i pokání; *Píseň ke cti a chvále blahoslavené Panně Marii Častochovské* pracuje s paronomazií *často* – *Častochov*: „pojd', putniku s veselostí, / kdež juž často byl, / do Častochova za mojí / milou Pannou Marii“ (s. 366–367). V kontextu bohaté homiletiky a dalších textů vážících se k poutním místům představují dobové etymologické pověsti a výklady zatím onomasticky neprobádaný materiál (srov. David, 2010, s. 61–62).

Druhým tématem je výzkum variantnosti názvů, a to v několikerém významu. Nejde pouze o situaci, kdy vedle sebe existuje několik podob pojmenování poutního místa, jejichž vznik je často podmíněn právě jeho existencí, např. *Kopeček* / *Svatý Kopeček* / *Svatá Hora* / *Premonstratská* nebo *Premonštrantská Hora* (s. 123), ale rovněž o zachycení variant nářečních, např. *Vranov/Vranou* (s. 191, 195, 199), *Žarošice/Zarošice* (s. 215, 219, 224), *Úsov/Ousov* (s. 478). Samostatné téma pak představují adaptační procesy v rámci exonymie, srov. např. podoby *Mariazell* /

Maria Cell / Cell (s. 293, 312), *Josefsberg / Josefsinskej Kopeček* (s. 324), *Drei-eichen / Tři Duby* (s. 338), *Šaštín/Sašin*, popř. *Šašin, Čaštín* (s. 342, 350) nebo *Częstochowa/Častochov* (s. 367).

Jazyk kramářských tisků jako aktuální a nosné výzkumné téma již naznačila řada příspěvků z brněnské konference (Proměny – konference, 2019). Je tedy pouze otázkou času, kdy se pozornost lingvistů a především onomastiků soustředí na podobu a používání vlastních jmen v textu „kramářek“. Kniha *Horo krásná, spanilá!* může být obcerstvující inspirací nejen pro takto zaměřený výzkum. Zvláště, když je koncipována jako průvodce pro letní novověké putování za písněmi a místy podle „svého druhu poutnického atlasu,“ řečeno slovy Jana Malury a Jakuba Ivánka (s. 10).

LITERATURA

- BENEŠ, B. (ed., 1983): *Poslyšte písničku hezkou... Kramářské písně minulých dob*. Praha: Mladá fronta.
- DAVID, J. (2010): Lidová a bakalářská etymologie vlastních jmen (na příkladu toponym). *Naše řeč*, 93, 2, s. 57–70.
- GLOMBOVÁ, H. (ed., 2020): *Do Brna široká cesta. Kramářské písně se světovou tematikou. Katalog k výstavě*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- KRAMÁŘSKÉ PÍSNĚ – WORKSHOP (2019): *Kramářské písně v brněnských historických fondech*. Workshop pořádaný Ústavem bohemistiky FF MU v Brně, únor 2019 [online]. <<https://www.muni.cz/vyzkum/publikace/1504505>> cit. 2020-01-15.
- NOVOTNÝ, M. (ed., 1940): *Špalíček písniček jarmarečních*. Praha: ELK.
- PROMĚNY – KONFERENCE (2019): *Proměny české kramářské písně – media, tradice, kontexty*. Mezinárodní konference pořádaná Ústavem bohemistiky FF MU v Brně, září 2019 [online]. <<https://www.phil.muni.cz/kramarskepisne/program>> cit. 2020-01-15.
- SCHEYBAL, J. V. (ed., 1991): *Senzace pěti století v kramářské písni*. Hradec Králové: Kruh.
- SKOŘEPOVÁ, M. (ed., 2019): *Kramářské písně z Pelhřimovska*. Pelhřimov: Muzeum Výsočiny Pelhřimov.
- SMETANA, R. – VÁCLAVEK, B. (eds., 1937): *České písně kramářské*. Praha: Fr. Borový.
- ŠPALÍČEK: *Špalíček. Digitální knihovna kramářských tisků* [online]. <<http://www.spalicek.net>> cit. 2020-01-15.
- VOIT, P. (2006): Kramářská píseň. In: *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha: Libri [online]. <<https://www.encyklopedieknihy.cz>> cit. 2020-01-15.

Jaroslav David

jaroslav.david@osu.cz

Katedra českého jazyka

Filozofická fakulta Ostravské univerzity

Reální 5

701 03 Ostrava